

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний – то Циганське Слово...
Лекса Мануш

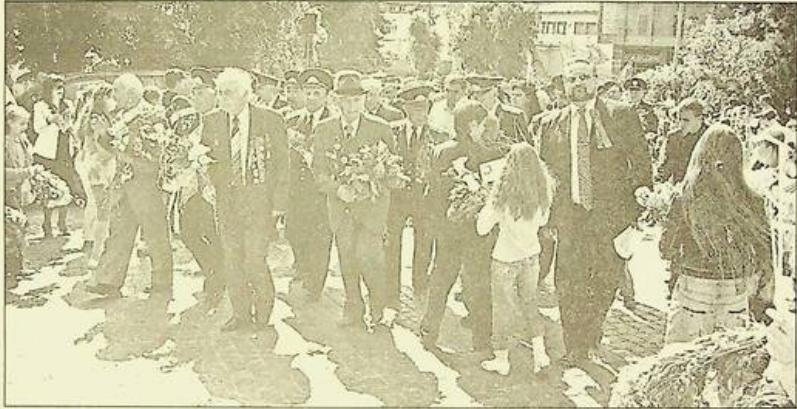
№ 2 (150)

СУБОТА,
15 ТРАВНЯ 2010 РОКУ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВІК **РОМАНІ Я** РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ МАНУШАНО РОМАНО НЕВІДЕ

Цікаві факти
для читачів

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

Низько вклоняємося Вам, ветерани!

Бандярас амаре шейре Кетуменде, ветерани!

Цього року в Україні широко відзначалося це світле і водночас сумне свято – 65-та річниця Перемоги у Великій Вітчизняній війні. Як і завжди, на жаль, залишилося так мало. Вони йшли зі своїми онуками та правнуками, з весняними квітами, іхні груди прикрашали численні нагороди, які свідчили про їхні бойові заслуги, про той ратний подвиг, який вони здійснили.

В Ужгороді це свято було дуже багатолюдним. Воно проходило з неабияким патротичним піднесенням. Радує те, що в ньому взяли участь багато учнів загальноосвітніх шкіл, які вишикувались вздовж дороги до Пагорба Слави і тепло вітали ветеранів, дарували їм оберемки бузку, поплванів, гвоздик, конвалії, а разом з ними свою ширу любов та відчіність.

Серед цих юнаків та дітей була і ромська молодь, яка шанобливо вітала ветеранів. Взяли участь у святковій ході до Пагорба Слави, вони поклали квіти до Монумента визволителям.

Вл. інформ.

Бажаймо: „Бахт! Зор! Састіпе!”

Ківанис Туменге „Бахт! Зор! Састіпе!”

Питання ромської мови продовжує бути актуальним в Україні. Адже ті напівзаходи, які приймає український уряд, є дуже згубними для ромської мови. Чому?

Шо ж ми маємо на сьогодні? За роки своєї діяльності, ми, журналісти національної газети „Романі Я”, часто спілкуємося з ромами як Закарпатської області, так й інших регіонів країни. У розмові роми неохоче розмовляють ромською і плавно переходить або на російську, або на українську мову.

З одного боку зрозуміло, що коли питання стосується вузько професійних тем – медичних, технічних, педагогічних, сільськогосподарських та інших, в яких чимало спеціальних термінів, то використовуються слова, запозичені з інших мов. Та коли розмова починається навколо сімейних стосунків чи, приміром, традиційних видів ремесел, сам Бог велів користуватися рідною ромською мовою! Однак цього не відбувається. Останнім часом споглядаємо взагалі катастрофічне зменшення ромських слів, навіть на побутовому рівні, що дуже вражає. Ми пропонуємо ромам привітати своїх друзів і побратимів під час підготовки тепер передачі „Романо джівіен”. І вони після двох – трьох фраз стараються перейти на угорську, російську або українську мову.

Здавалося б, навіщо гарне, милозвучне та істинно ромське „састіпе” передавати як слово зі слов'янським коренем „здоро-в'я” за неписаними нормами ромської мови – „здравіє”?

Ще один приклад. Гарне слово „нійлос” – („народ”) ромами також забувається. Замість нього широко використовується тепер слово „народоске”. Цей сумний перелік слів, що зникає з мови, можна продовжувати ще довго.

Ось чому наразі необхідність нагального внесення ромської мови у список тих, які можуть бути підтримані дією Європейської хартиї регіональних мов або мов національних меншин.

Адже ми бі дуже хотіли, щоб усіди роми бажали нам і самим собі щастя, сил, здоров'я словами: „Бахт! Зор! Састіпе!”. Віриться, що так воно і буде.

Евгенія Навроцька

РОМ-ПРЕС

12-й Всесвітній ромський фестиваль „Хаморо”

23-29 травня пройде 12-й щорічний Всесвітній ромський фестиваль „Хаморо”, який цього року реалізується під патронажем Павла Бема, мера міста Праги. Проводити фестиваль неурядова організація „Слово 21” разом з „Cara Studio”.

Це один із трох міжнародних ромських фестивалів: „Амала” – в Україні, „Романі Я” – у США і „Хаморо” – у Чехії.

Фестиваль підтримує Міністерство культури Чехії, основний медіа-партнер – Чеське телебачення.

<http://euyouthspeak.org>

Державний діяч Індії просить уряд Хорватії звернути увагу на табори

Відомий державний діяч Індії Раджан Зед заявив у штаті Невада (США), що Хорватія має забезпечити адекватні шляхи освіти і зайнятості її ромському населенню. Місця звалища, трущоб, де розмістилися більшість ромських поселень, є неприйнятними. Зед, який є президентом Всеєвропейського товариства індузму, стверджує, що замість інтеграції у суспільство, трибає маргіналізація ромів. Державний діяч Індії просить уряд Хорватії в терміновому порядку попішти умови життя ромського населення.

<http://euyouthspeak.org>

Семінар у Косово

Митровиця, Косово. Чотирнадцять підлітків віком від 11 до 17 років збралися у готелі неподалік від Митровиці в Косово. Всі вони відгукнулися на запрошення ЮНІСЕФ розповісти свої історії для короткометражних документальних відео про своє життя, як частини проекту OneMinutesJr. За винятком двох осіб, які є етнічними албанцями, інші учасники є ромами. Багато хто з них говорить німецькою мовою, бо вони народилися і виростили в Німеччині. Тим не менш, то інші сім'ї були змушені повернутися в Косово.

Національний комітет ЮНІСЕФ у Німеччині організував цей семінар спільно з представництвом ЮНІСЕФ у Косово. Примусове повернення сюди з Німеччини ромських сім'їв стас наразі дедали більшою проблемою для обох сторін. Незабаром у Німеччині буде розпочате дослідження, яке фокусується на цій темі.

<http://www.unicef.org>

Позитивний образ у фотографіях

В останні два десятиліття чорногорський фотограф Душко Міляніч виставляє свої роботи не тільки у власній країні, а й у всьому світі. 35-річний фотомайстер спеціалізується на документальному фотографії. Його роботи вже завоювали різні нагороди на батьківщині та за кордоном. Нещодавно за підтримки уряду та Організації Об'єднаних Націй відкрілася виставка Душко Міляніча в Подгориці. На виставці представлено 32 кольорові портрети ромів, у тому числі двох дітей. Всі вони – музиканти, кухарі, спортсмени, політики, актори, бізнесмени тощо – досягли успіху в своєму житті.

<http://www.aertnet.org>

Біженцям не надається захист

У своїй доповіді Комітету з правових питань і прав людини Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) зазначила, що через по-громи чимало ромів „були змушені в атмосфері страху відійти до інших країн у пошуках притулку”. Проте роми не користуються прихильністю з боку урядів країн ЄС, незважаючи на юридичне право вільного пересування людей.

Роми, які шукають притулку, пересуваючись із однієї держави в іншу, стикаються з законодавством ЄС, яке передбачає, що в питаннях надання притулку всі держави-члени ЄС мають розглядатися як „безпечної країни” стосовно одної. Отже, громадянину-біженцу одної країни-члені ЄС, як правило, не надається захист в іншій державі-члені ЄС, за незначним винятком, йдеться в доповіді.

<http://www.todayszaman.com>

Владу Белграда закликали зупинити примусове виселення 300 сімей

Організація „Міжнародна амністія” закликала владу столиці Сербії не проводити заплановані примусові виселення ромів.

Знесення, за розпорядженням мерії, протягом кількох днів щонайменше 300 домоволодінья у неофіційному поселенні, відомому як Біловол, проводиться, щоб звільнити місце для прокладення нової дороги. Проте ромський громаді, яка живе там, не запропоновано жодних житлових альтернатив. Замість цього, віце-мер Белграда заявив, що сім’ї житимуть у „контейнерах”.

– Це виселення проводиться без урахування інтересів трьох сотень сімей, які проживають у Біловолі й які не були навіть належним чином пінформовані про наміри влади. До них ставляться як до громадян другого сорту, – сказав Шон Джонс, сербський аналітик „Міжнародної амністії”. – Ми не вважаємо металеві контейнери адекватним альтернативним житлом. інші ромські сім’ї в Белграді вже проживають у подібних контейнерах після того, як цього минулого року виселили, ці „будинки” погано провірюються, вологі та тісні.

Чотири сім’ї вже отримали повідомлення про виселення. Тим не менше, більшість ромських родин ще не мають щодо цього жодної інформації.

<http://www.amnesty.org>

Права ромів – від саміту до саміту

Чачіпє роменгеро – катаро саміто ко саміто

Будапешт, Кордoba. У вересні 2008 року під час Ромського саміту Європейського центру з прав ромів (ERRC) звернув увагу Європейського Союзу і національних політиків на необхідність застосування стандартів прав людини до захисту ромів. У зв'язку з проведеним другого європейського Ромського саміту, стаття, яка пропонується читачам, розглядає дотримання принципів захисту прав ромів у державах-членах Євросоюзу і країн, які придналися до нього.

Насильство щодо ромів

У низці справ, які були порушенні Європейським центром з прав ромів, Європейський суд з прав людини вказав на те, що держава зобов’язана проводити розслідування і карати осіб, які вчиняють насильство щодо ромів, незалежно від того, чи є вони приватними особами або державними службовцями. Суд підтвердив свої постанови у 2009 і 2010 роках у справах, порушених ERRC проти Хорватії та Болгарії. Незважаючи на це, більшість осіб, які здійснюють насильство щодо ромів в ЄС, діють безкарно.

З 2008 року в Чеській Республіці, Угорщині та Італії насильство проти ромів, як і раніше, залишається серйозною проблемою, і вона продовжує наростати. Насильство торкнулося ромів і в інших країнах. Починаючи з 2008 року, ERRC були зареєстровані 45 випадків нападу на ромів, включаючи 9 смертельних в Угорщині. За даними дослідження ERRC, на сьогодні тільки один злочинець був винаний винним (і зараз оскаржувє цей вирок). У Чеській Республіці були зареєстровані 17 нападів, більшість з них – із застосуванням пляшок з запальнюючою сумішшю, і кілька публічних мітингів, які відбулися в насильстві щодо ромів. У засобах масової інформації повідомляється, що злочинці були виявлені тільки у двох випадках. У листопаді 2009 року у Італії, наполовину з 200–300 осіб атакував і зруйнував ромські будинки в Альбі Адріатіци. У червні 2009 року в Північній Ірландії (Белфаст) будинки ромських сімей були піддані серії жорстоких нападів; церква, в якій вони ходили, так само зазнала нападу. У Туреччині в січні цього року близько 1000 людей напали на житлові райони в передмісті Маніси Селенди. Натрапивши на підпіллявав будинки, на мети і автомобілі ромів, супроводжуючи це екстремістськими гаслами. Це привело до того, що 74 роми змушені були покинути місто.

Активізація діяльності екстремістських політичних партій, діячів і програм

З 2008 року в багатьох країнах ЄС екстремістські політичні партії та політики посилили ан-

тиромську риторику та дії, створюючи клімат, в якому порушенні прав ромів наїчастіше залишаються безкарними.

Так, в Угорщині, воєнізовані організації „Мадяр Гарда“ з явно расистською спрямованістю продовжують діяти відкрито, незважаючи на рішення Верховного Суду про заборону діяльності цієї партії в 2009 році. У тому ж році „Джоббік“, також екстремістська партія з антиромською платформою, отримала чотири місця на виборах до Європейського парламенту. В Італії уряд продовжує експлуатувати антиромську риторику з метою формування негативної громадської думки. Уряд Італії також незаконно виселяє ромів з інших будинків. У Словаччині в 2010 році крайні права на чолі з так званою Народною партією „Наша Словаччина“ почали активізувати екстремістську риторику, цілеспрямовано посилюючись на „циганську злочинність.“ У лютому цього року міністр за кордонних справ Румунії виступив з публічними заявами, заявивши, що „цигани генетично схильні до склонності злочинів“. ЗМІ повідомили, що президент Трант Бессеску став на захист міністра, відзначивши, що Румунія має погану репутацію з три недовірчими рішеннями Суду, прийнятими у період з 2007 року і по сьогодні, сегрегація ромських дітей в Хорватії, вказала, що це – дискримінація. Незважаючи на три недовірчі рішення Суду, прийняті у період з 2007 року і по сьогодні, сегрегація ромських дітей у багатьох країнах Європейського Союзу: Болгарії, Чеській Республіці, Греції, Угорщині, Румунії та Словаччині. Є також повідомлення про сегрегацію в Північній Ірландії, Великобританії, Португалії та Іспанії.

У Чеській Республіці уряд визнає цю проблему, але його план дій не має жодних чіткіх термінів, або цільових показників для її вирішення. У Болгарії існує успішний досвід інтеграції, проте минуло вже понад десятиліття, а цей досвід й досі не був включений до детальної програми уряду. У Словаччині прем’єр-міністр запропонував подальшу сегрегацію ромів у школах-інтернатах як освітню політику.

За додатковою інформацією звертайтеся:
Дар'я Алексєєва, юрист
ERRC +36.30.500.2183
darya.alekseeva@errc.org
<http://www.errc.org>

гу, скасувавши часові межі отримання соціальної допомоги, встановлені раніше. У Косово забруднення свінцем таборів для переміщених осіб у Північній Митровиці, вважається однією з найбільших медичних катастроф у регіоні.

Примусова стерилізація жінок тракиває

В Угорщині ERRC документально підтвердив окремі випадки стерилізації. У Чехії також останнім часом було зареєстровано понад 20 випадків примусової стерилізації, вони розслідуються органами охорони здоров'я. У 2009 році уряд Чехії офіційно вибачився перед жертвами примусової стерилізації, уряд Угорщини надав компенсацію одній жертві. Словачський уряд не зробив жодних кроків для вирішення цього питання. Нічеський, ні словачський уряди не прийняли комплексного плану з наданням компенсації всім жертвам.

Систематична сегрегація дітей у школах не припиняється

Європейський суд з прав людини підтвердив, що сегрегація ромських дітей (переміщення їх у школи для дітей з обмеженими можливостями, а також в окремі школи або в окремо розташовані класи в загальноосвітніх школах) являє собою незаконну дискримінацію. У березні 2010 року Велика палата Європейського суду з прав людини, розглядаючи випадки сегрегації ромських дітей в Хорватії, вказала, що це – дискримінація. Незважаючи на три недовірчі рішення Суду, прийняті у період з 2007 року і по сьогодні, сегрегація ромських дітей у багатьох країнах Європейського Союзу: Болгарії, Чеській Республіці, Греції, Угорщині, Румунії та Словаччині. Є також повідомлення про сегрегацію в Північній Ірландії, Великобританії, Португалії та Іспанії.

У Чеській Республіці уряд визнає цю проблему, але його план дій не має жодних чіткіх термінів, або цільових показників для її вирішення. У Болгарії існує успішний досвід інтеграції, проте минуло вже понад десятиліття, а цей досвід й досі не був включений до детальної програми уряду. У Словаччині прем’єр-міністр запропонував подальшу сегрегацію ромів у школах-інтернатах як освітню політику.

Волонтерський рух в Україні має розвиватися

Волонтерско пасо анде Україна те джал май дуредел

Я народився в місті Ужгороді в ромській родині. У лютому цього року мені виповнилося 30 років. Це досить зрілий вік для рома, коли вже можна дещо підсумувати. Я дуже пишаюся тим, що жив, живу і житиму за ромськими звичаями і традиціями, тому що вони найкращі в світі, хто б і що про це мені не говорив. Звичай моого народу – це те найкраще, що внесли роми і передавали з покоління в покоління, мандруючи світом у пошуках країні долі. Так, як це співаста у ромській пісні:

Джелем, джелем лун гоме дроменци,

*Маладілем бахтале ромеца
(дуть, дуть довгою дорогою
роми,*

У пошуках щасливих ромів.)

Весь час, який живу на землі, я намагався жити за традиціями і світоглядом, які мені передавала моя бабуся, і у сім'ї якої виховувався замалеку. Вона є найдорожчою для мене людиною, бо ж допомогла мені встти на ноги, зробити перші кроки до освіти, віддавши у найкращу школу у нашому районі, не ромську, куди ходили всі мої сусіди і однолітки, а у звичайній, де навчались мої українські однолітки. Там мені дали добре знання. По закінченні школи продовжив навчання в Ужгородському професійному училищі № 19, де спостерігав за своїми ровесниками з не ромських родин. Побачив, що хіче жити не таким безхмарним, як мені здавалось раніше.

Спочатку спробував реалізувати себе у спортивній – футбольний кар'єр. Навіть грал за молодшу молодіжну команду Закарпатської області. Ці навички допомогли мені пізніше організувати молодіжну ромську футбольну команду своїх однолітків, проводити з ними тренування, а пізніше й футбольні турніри. Це згуртувало навколо мене молодь, дозволило зробити перші кроки у здобутті лідерських навичок.

У 2000 році зрозумів, що для роботи за грантовими програмами мені необхідно свій молодіжно-ромська організація. Такою став молодіжний ромський клуб "Романі черхень" („Ромська зірка“), який і я очолив. Великою радістю для нас було отримання першого гранту за проектом "Підготовка ромської футбольної команди і проведення молодіжного футбольного турніру в Ужгороді".

Значний досвід отримав під час виконання проекту допомоги ромам, які пережили страхи Голокосту. Їхні розповіді про знищання нацистами під час війни над мирними жителями надовго вкарбувалися в мою пам'ять. Це сприяло вихованню у мене принципів толерантності і поваги до людей, незважаючи на їхню етнічну належність.

У 12 роках я вперше зустрів і покохав дівчинку Ружанну, яку, через небажання й батьків видати за мене заміж, викрав, за ромськими традиціями. і ніколи не пошкодував за свій вчинок. Зараз у мене найкраща у світі дружина, мама, яка подарувала

Під час ознайомчої практики волонтерів у Західній Європі.

мені найкращих у світі дітей – доньку Камілу та синочка Апіка.

Найбільша проблема для молодої родини – забезпечити себе матеріально. Тому почав працювати у першій всеукраїнській ромській газеті "Романі Яг", спочатку як фотокореспондент, а потім і як редактор. Знайомився з життям ромів Закарпатської області, вчився проводити інтерв'ю, переговори з представниками органів місцевого самоврядування, вчителем школи, де навчалися ромські діти: винидали комплекси непорозуміння між ромами і не ромами. Робота в редакції "Романі Яг" дозволила мені продовжити навчання і отримати вищу освіту і кваліфікацію юриста.

П'ять років тому я вперше познайомився з представником Європейського волонтерського руху Джоном Стрінгемом, який тоді перевіряв на попередніх переговорах у Алладара Адама – шефа-редактора газети "Романі Яг". Тоді я ще не зуявляв, що наше знайомство пізніше переросте на довгу і плідну співпрацю протягом трьох років. За ці роки я став виваженишим, вдумливішим, відповідальнішим як за себе, так і за долю тих, кого рекомендував і запутив до волонтерської роботи. Зрозумів, що на мене покладена цікава інтернаціональна місія з зачлененням молодих ромів до співпраці. Мені було надзвичайно шківно працювати з Джоном – старшим, керівником волонтерського руху. Навіть намагався наслідувати його у розмові, спілкуванні, вчинках. Я дуже відчіний іому за підтримку та розуміння.

Досвід, отриманий на багатох семінарах і тренінгах, які проводилися в різних країнах Європи, дозволили мені краще ознайомитися з волонтерським рухом, молоді різних країн, які теж намагалися краще зрозуміти і пізнати світ. Величезним подвигом докладали до себе з ознайомчою практикою з роботою волонтерів у Західній Європі. Мое життя почало змінюватися. Побачив, що волонтерський рух надає можливість кожному, хто намагається змінитися сам і

змінити на краще світ, де б не працювали волонтери на будівництві, сільськогосподарських роботах, реставрації середньовічних замків, або ж доглядаючи за хворими. Неперевершенніми були екскурсії визначними містами Європи, побачив унікальні пам'ятки історії та архітектури, які раніше бачив тільки в кіно або по телебаченню, відчути радість від усього цього, відчути також смак незвичайної для себе кухні китайської, італійської, французької, німецької. Понути гру різних музичних колективів, музикантів. Проте побачив і у яких несприятливих умовах працюють волонтери – на запилених будівництвах, важких роботах у будинках престарілих, у фермерських господарствах, на реставраційних та будівельних роботах з тим, щоб роми зможли отримати нову кваліфікацію, а в майбутньому і працевлаштуватися. Для наших волонтерів – діяльність у країнах Європи, вивчення мови у країні перебування: угорської, німецької, французької, італійської. Це що більше ширити коло роботи по завершенню їх участі у проекті.

Я зрозумів, що інноваційні методи навчання у волонтерському русі більш сприятливі для ромської молоді, ніж ті, що пропонуються у нас, в Україні, де навчання проводиться тільки теоретично, без практичних навичок.

Досвід, набутий під час трьох років волонтерської роботи, розширив мій світогляд, збагатив практичними навичками. Тому, коли у вересні 2009 року мені запропонували, як лідеру ромського молодіжного руху Закарпаття, працювати в Закарпатській обласній телерадіокомпанії "Тиса-1", я з радістю прийняв цю пропозицію. На сьогодні опанував кілька нових для

себе спеціальностей: оператора, монтажера, диктора телевізійних передач. Працюю на посаді режисера в редакції мовами національності мінін в програмі "Романі джівен" („Ромське життя“).

У складі творчої групи програмами мною та іншими працівниками вже підготовлено і випущено в ефір близько 30 телепередач.

Моє найбільшою мрією є документальний фільм про поширення волонтерського руху в Європі. Показати широкому загалу телеглядачів важливість цього руху, оскільки в Україні про його діяльність знають дуже мало. Проте робота, яку виконують волонтери – надзвичайно важлива і необхідна для суспільства. У свою чергу досвід, який отримає молодь, така, як я, важлива для її майбутнього працевлаштування.

Ті волонтери, які працювали у Закарпатті, – Катерина, Верона, Яніс – допомогли мені зрозуміти, як важливо приносити свою працю користь суспільству. У майбутньому я намагатимуся бути схожими на них і, можливо, колись побудувати як волонтер у одній з країн Західної Європи.

Є багато думок над проблемою розвитку волонтерського руху в Україні, я маю теж такі пропозиції. Насамперед працю волонтерського руху в нашій країні необхідно продовжити, закріпити, прив'язати Закон „Про волонтерський рух“ в Україні і поширити його на всі області нашої країни. Для цього варто проводити ширший обмін волонтерами з Європи в Україні і з Україні в Європу.

Слід надати ромській молоді більшу можливості брати участь у волонтерському русі.

Під час цього проекту добре було б ширше використовувати спеціальні музичні програми під час апеляції волонтерів.

Джаки всім волонтерам і керівникам, поряд з якими я працював протягом трьох років і з якими я здружився особисто – Джону Стрінгему, Емеші, Дюрі, Рому Пеха, Апіком і іншими.

Хай їм щастить у подальшій роботі й вдачі у житті.

Miro Gorbat

ЦІКАВИЙ ДОСВІД

Через мову до інтеграції

Пріг е чігіб
ке інтеграції

Росія, Карельське відділення "Молодіжної правозахисної групи" звернулося до Міністерства освіти РФ і Міністерства освіти Карелії з пропозицією ввести в школу плюгурм вивчення циганської мови як другої іноземної.

Результати моніторингу ксенофобії в молодіжному середовищі свідчать про те, що більшість молоді негативно, передбачено ставиться до ромів, думка про яких здебільшого стереотипна. У справі формування толерантності засобами лінгвістики став би в нагоді досвід Челії. Тут Міністерство освіти згадяло питанням вивчення ромської мови в дягих за гально-світівих школах і в начальничих закладах середнього рівня. Поряд з вивченням ромської мови необхідно дати інформацію про ромську культуру та історію. Відомо, що ромами їхня мова сприймається як щось дуже особисте, в яке не мають вітрачатися чужі. Вивчення "чужими" цієї мови дозволить швидше інтегрувати ромів у місцеве спітвоварство, тому що осстаннє, через комунікативні властивості мови, почне проявляти інтерес до спілкування з ромами, сприяючи тим самим міжкультурному діалогу і комунікації. Їх мова, як певний код народу, його менталітету, буде доступна усім, що позитивно позначиться на процесі соціалізації як самих ромів, так і всіх, хто познайомиться з ромськими мовами, звичаями, традиціями.

Карельське відділення "Молодіжної правозахисної групи" Roma Virtual Network

РОМ-ПРЕС

Відношення
веб-сайта

RRN з гордістю повідомляє про відновлення їхнього веб-сайту. Новий веб-сайт має новий дизайн, нові можливості, оновлені зміст та багато іншого.

Метою оновлення як ромської мережі є підвищення обізнаності ромів з питань, що зачіпають їхні інтереси, з широким поширенням своєчасної та корисної інформації.

За гендерну рівність

У Сербії ромські жіночий центр Белграда та організація "Романі Алав" у м.Крушеві, приступають до реалізації кампанії включення ромських жінок у роботу Національної ради з питань гендерної рівності.

"Мета нашої кампанії – посилення впливу ромок на процес прийняття рішень, а також створення можливостей для широкої участі жінок у механізмі захисту жіночих прав людини в Сербії", – декларують у центрі.

<http://euyouthspeak.org>

Острів бід у океані життя

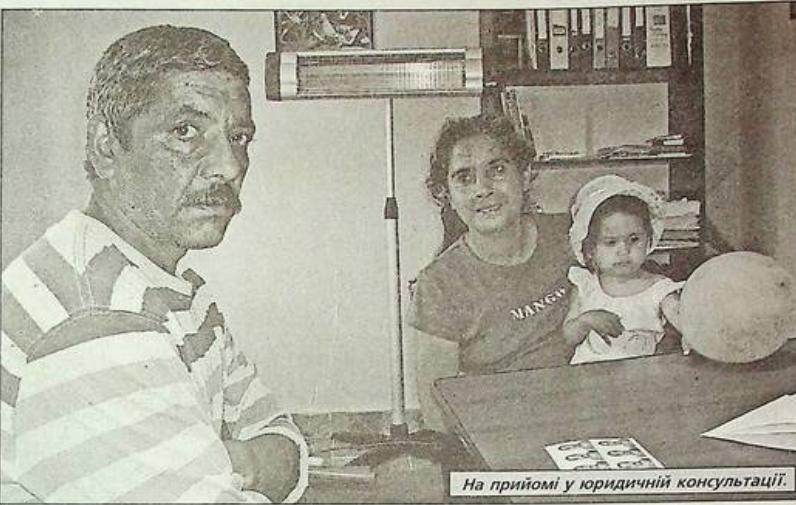
Сігето біда андо океані джівіпнаско

Нещодавно в місті Ужгороді при Закарпатській молодіжній організації "Романічні" в мікрорайоні "Радванка" (вул. Ужгородська, 80) почала працювати юридична консультація для ромів. Її відкриття стало можливим завдяки фінансовій підтримці ужгородського підприємства, засновника мережі торгових центрів "Эн-0-24" Миколи Жоптана.

На першій праці молодого юриста Віктора Товстого, який надаватиме юридичну допомогу й надалі, прийшли понад 70 ромів. З якими ж основними проблемами звернулися мешканці Радванки до юриста? Якщо їх проаналізувати, то виявиться, що таких проблем є кілька. Найбільшою з них є відсутність реєстрації за місцем проживання, або, як ми це раніше називали, прописка.

Чому ж так важливо мати цей штамп у паспорти?

У людини є паспорт, вона існує як фізична особа, проте в реальності це людини... немає! Роми це прекрасно знають, і не лише знають, а й кожного дня стикаються з цією проблемою, незалежно від того, чоловік че чи жінка, молода людина че особа похилого віку. Якщо у тебе немає прописки, ти не можеш отримати пенсію, молоді жінки без прописки не можуть отримати соціальну допомогу після народження дитини, а потім — протягом трьох років на її виховання (так звані "дитячі гроші"). Жінка, яка не має прописки, не може отримати навіть свідоцтво про народження дитини. А без цього свідоцтва дитина в майбутньому не буде захахована до школи і не матиме змоги отримати досягнення її рохів паспорта. Чоловіков без наві-

На прийомі у юридичній консультації.

ної прописки відмовляють при оформленні на роботу.

Ми не могли собі й уявити, наскільки гостра ця проблема у невеликому ужгородському мікрорайоні "Радванка". Взяти хоча бі знаменитий двоповерховий, 32-квартирний будинок по вул. Ужанській, 85. Чим відоміший цей будинок?

Під час паводка 2001 року значна кількість будинків рімських смей, які проживали за дамбою, що стоять на річці Уж, були підтоплені і зруйновані. На горішній виділені державою, МНС, місцевим бюджетом, і був побудований цей двоповерховий 32-квартирний будинок. Ромські сім'ї, які потерпали від паводка, саме і отримали квартири за цю адресу.

Однак наразі майже всі, хто отримав тут квартири, не живуть у

них. Вони повернулися на старі свої місця, відновили свої зруйновані помешкання і там проживають.

До чого ми ведемо? Ні ті, хто проживає по Ужанській, 85, ні ті, хто повернувся за дамбою, не мають прописки. Саме з цією проблемою і звернулася в юридичний центр більшість із цих ромів. Так, Валентина Чурей живе без прописки (вул. Ужанська, 85, кв. 5) уже 10 років. За цей час підрости її доньки, вийшли заміж, у них з'явилися свої

Подібних прикладів багато. Проте треба сказати ще й про таке.

Свого часу Радванка забруднювалася хаотично: на батьківщині, виділений, скажімо, батькові, почали пізнати квартири за цю адресу. Однак забудовники не можуть бути

вписані в одну домову книгу, оскільки кожен домовласник має мати свою, окрему книгу.

І це друга дуже серйозна проблема ромів Радванки.

І третя важива проблема — відсутність документів, які засвідчують особу.

Серед тих, хто звернувся у перший день прийому до юридичного центру, наприклад, була Марія Степанівна Дані, 1937 р. н. (Ужанська, 90), у якої виникла проблема: не може прописати до себе своїх дітей, оскільки стара домова книга вона не відповідає сучасним вимогам, а дії поновлення (нову вона вже придбала) ЖЕК без кінця вимагає нові й нові довідки. Свого ЖЕКу на Радванці немає, мікрорайон "приписаний" до ЖЕКу № 4,

який і без мешканців Радванки заставлені проблемами: жителів свого мікрорайону на Проспекті Свободи.

Ще одна ситуація у Ліді Василівні Романенко, 1987 р. н. Її мати, ужгородка, свого часу народила її у Кривому Розі і привезла дитину до Ужгорода лише в трирічному віці. У школу дівчинка не ходила, оскільки мама не мала прописки. Нарешті Ліді Романенко — мати 4-х дітей, з яких найменшому всього кілька місяців, ні має паспорта, не отримує ніякої державної допомоги, у дітей немає свідоцтва про народження. І никто з них не прописаний в будинку, де вони проживають. Згодом і ці діти не зможуть стати школярами...

Розглянувши всі ці та інші справи ромів, які прийшли на першу консультацію в юридичний центр, юрист Віктор Товстий запропонував деякі шляхи вирішення цих проблем:

По-перше, мікрорайон "Радванка", де проживають роми, варто мати свій власний ЖЕК або хоча б філію ЖЕКу № 4.

По-друге, слід провести повну інвентаризацію житлового фонду, виявіти причини відсутності так званих домових книг і зареєструвати всі забудови за фактом їх наявності, а мешканців прописати за даними адресами.

Проте тут потрібна допомога і правоохоронних органів, які би спідкували за появою нових мешканців, що приїжджають у мікрорайон із сіл, розташованих неподалік обласного центру.

Юридичний центр на Радванці працюватиме й надалі. Прийом відвідувань відбудовується щотижня від 14 до 16 години.

Мікрорайон "Радванка" — це невеликий островець на території великого міста. Проте його проблеми ти більші: слід вирішувати як органи місцевого самоврядування, правоохоронним органам, так і ЖЕКам...

Eva Сюрет

Примусова дактилоскопія знову повертається?

Чи болдел пес палладе зораса е дактилоскопія?

Ряд правоохоронних організацій нашої країни, які займаються захистом прав ромів, б'ють на спохвід з приводу дій Міністерства внутрішніх справ України. Зокрема, йдеється про підписання 18 березня цього наказу про скорочення регіональних помічників з прав людини.

Публікуємо матеріал, в якому детально розглядається це питання і прогнозується, які наслідки дії Міністерства матимуть для ромів.

Міністр внутрішніх справ України Анатолій Могильов наприкінці березня в розмові з послом Німеччини в Україні зазначив: «Нововведення, які впроваджує Міністерство внутрішніх справ, будуть лише сприяти покращенню контролю за дотриманням прав людини...»

То як ж нововведення ініціюється?

Анатолій Могильов вирішив, що, напевно, за дотриманням прав людини стежати забагато фахівців, і варто звільнити помічників міністра з моніторингу цього питання в діяльності міліції по областях.

Зокрема, 18 березня він підписав наказ про скорочення регіональних помічників міністра з прав людини, напевно, за дотриманням прав людини що в регіонах стежити? Проте цей наказ не був оприлюднений і навіть працівники управління про нього не знали. З понад 30

людей, які займалися моніторингом і постійно інформували міністра про порушення прав людини в областях, залишилися лише 5. Небагато, як для кількісного Міністерства та багатомісцевої країни.

Виходить, що коли міністр говорив згадані слова послу Німеччини, то в цей час фактично "там-там" вже підписав наказ про істотне скорочення кількості помічників міністра.

На дівідні звернення пра-возахисників, які виступили проти таких рішення міністра, відповідь досі не отримана. Хоча одне таке звернення було підписано 250 громадянами та організаціями.

Президент України у відповідь на звернення правоозахисних організацій розкритикував таке рішення міністра, назвавши його непродуманим: "Я не радив бы вам экономить державні кошти на правах людини", — сказав В.Янукович. Проте

економії держави на місцях, щоб діяти працівникам міністра, що залишилися, зробилися зовсім іншими способами.

Під час звільнення помічників міністра було запропоновано, аби такі помічники з прав людини в областях працювали на громадських засадах, якщо питання стоять лише в грошей. Пропонувалося надати ім певні повноваження щодо збирання інформації

про порушення прав людини. Проте, зважаючи на те, як не дають працювати ще чинним помічникам міністра, в великих сумах щодо справжньої ефективної реалізації цієї ініціативи. Схоже, міліції і справді не до вподоби внутрішній контроль за порушеннями прав людини і поставле-на мета його позбавитися.

Важко собі уявити, якими ж будуть наступні нововведення Могильова, спрямовані на попільнення ситуації з правами людини?

Про одні з них уже стало відомо — це ініціатива запровадження іменних залізничних квитків. Цим самим місяцем підтримала свою ставлення до всіх українців як до потенційних злочинців і як місце тепер займають права людини в її діяльності. Раніше МВС відмовлялося від цієї ініціативи за рекомендацією Громадської ради при МВС з прав людини, яка вказала на можливі порушення прав людини при цьому. Тепер міліція вже нічого не струмить.

З іншого боку, відбувається повторення до радянської практики оцінки роботи працівників міліції через розномінані формальний показники, наприклад, розкриття злочинів, кількість осіб, що пройшли дактилоскопію тощо. Хоча скажований два роки тому план розкриття злочинів не відновлений, проте, озвучений міністром МВС критерії оцінки місцевих управлінь та районних відділів міліції свідчать про неформальне повторення боротьби за показники.

Відомо, що така практика приводить до численних зловживань, які провокація злочинів, катування і жорстке поводження, свавільне затримання, інші порушення та, зрештою, засудження невинних осіб. Оскільки все визнають саме показники і від цього залежить твоя кар'єра чи премія, то й досягати-

меться ця мета будь-якими засобами. Саме тому їх і було скасовано раніше, щоби не стимували по-різному засуджувати порушення прав людини. Не кажу чи вже про те, що рівень злочинності у нас вищий, ніж в Європі, а рівень розкриття злочинів дуже вищий, що говорить про певну слухачкість наших показників.

Чи торкнеться така політика й іншого механізму захисту прав людини в міліції — громадських рад при МВС та обласних управліннях МВС з питань дотримання прав людини? Досі вони не збиралася і чітко по-заявлено не було. Громадська частина Громадської ради при МВС вийшла з ініціативою провести заходи, про те чітко відповісти про таку можливість й досі не повідомлено.

З усого цього випливає, що політика, яка впроваджується в нашій міліції, має мало спільного з практикою сучасної європейської поліції, а права людини дедалі менше цікавлять правоохоронців. Про реформи у цьому разі, як кажуть, і мови нема.

Марина Говорухіна,
Володимир Яворський,
<http://www.kmu.gov.ua>,
<http://helsinki.org.ua>

P. S. Коли номер уже був готовий до друку, до ромусько-право-захисного центру знову звернулися роми з допомогою. 12 травня о 5-й годині ранку співробітники правоохоронних органів, зайшовши у будинок по вул. Ужанській, 85, піднімали ромів з ліжок. Силоміць відправили 12 осіб до міського відділу міліції провели примусову дактилоскопію, фотографування. Лише після втручання керівників ромуських організацій затриманих ромів відпустили.

Всі жили з надією на щасливе майбутнє

Саворе траїса расасас андо гиндо ке авла баҳтало лачо джівіпен

Травень – місяць свят, ра- дощів і спіл. Весна, Першотравень і головне – День перемоги... I хоча 9 травня уже минуло, публікуємо матеріал, написаний для нашої газети президентом Харківського національно-культурного товариства циган "Ромен" Іваном Івановичем Матюшенком.

Це спогади про воєнні роки, про окупацію фашистами України, про те, як важливо зберігати мир на землі... Поділися ними з Іваном Івановичем "діти війни" Іван Васильович Шульга, Тамара Миронівна Юрченко та Іван Миколайович Храмов. Записи зроблені восени 1998 року.

Іван Васильович Шульга, який народився 20 жовтня 1921 року, у селі Рубіївка Котелевського району, Полтавська область, до сьогоднішнього свята 65-ї річниці Дня перемоги не дожив, але пам'ять про війну і про фашистські діяння залишила для нащадків.

"Під час війни я проживав зі своєю родиною в селі Кузея, район Грунський Сумської області. Сім'я наша складалася з 5 чоловік: батько Василі Григорович, мати Ганна Федорівна, сестра Тетяна, моя дружина Олександра Федорівна і я. Жили ми в сарaiчику, якщо можна так його назвати. У нас практично нічого не було з господарства, крім кохні і віз. Якось сидимо у дворі, раптом заходять до нас німецький офіцер і два німецькі солдати. Офіцер щось сказав своїм солдатам, ті підійшли до яселя, де стояла прив'язана конячка, стали її від'язувати, щоб забрати. Мати підійшла до офіцера просити, щоб не забирали коня, та офіцер не слухав її. Він крикнув одному з солдатів, той підійшов і вдарив маму гвинтівкою по спині, вона впала на землю. Батько підійшов до неї, щоб підняти, але німецький солдат ударив батька прикладом у живот, той зігнувся, а офіцер витягнув пістолет і вистрілив йому прямо в голову. Я підійшов до батька, впав перед ним на коліна і голосно заплакав, мати теж пришаха до тями і стала голосити. Другий німецький солдат вдарив мене гвинтівкою по голові, я зіпстроївся. Що було далі, розповіли

Квіти – героям...

згодом мати і дружина. Вони говорили, що німці били мене ногами по голові. Кров текла з розбитого обличчя, та це їх не зупинило. Потім вони виришили, що вбили мене, забрали коня, воза і похали. Поховавши батька, мати і дружина домовилися з сусідом, у якого був кінь, щоб він відвідав нас в інше село, де могли би перечекати і підлікувати мене. Боялися, що німці повернуться і знищать усю сім'ю. Після того, як мене німці побили, став глухий на обідва вуха, з того часу не чую".

А ось інша історія про звірства окупантів. Її мені розповіла Тамара Миронівна Юрченко (двооче прізвище Вербенко).

Народилася вона 6 грудня 1938 року в місті Кульчинський Омської області, в рімській сім'ї, хоча вся їх родина в паспорті у графі національність писала, що вони – росіяни.

"Коли батька Мирона Тихоновича Вербенка призвали в Червону армію, він опинився в Україні. Моя мати Легалаге Олексіївна, з моими братами Шурою, Мішкою, Митею, Колею, Петром і сестрами Тонею, Таїєю і Наташою, а також з нашими родичами, поїхали туди ж табором.

В Україні у нас жили родичі. Коли ми приїхали, то дізналися, що почалася війна і що фашисти перебігли кордон і окупували все багато наших міст. Зі слів матері знаю, що німци знищували ромів без суду і слідства. Де побачать циганські табори, той знищують їх: давили танками, спалювали, розстрілювали від мала до велика, вбивали і людей похилих віку, і валгініх жінок, і дітей, залипували живими у землю.

Наш табір кочував поблизу Полтави. Одного разу він зустрівся з іншими таборами, в яких були і наші родичі Русанови, Бєлєві, Юрченки, Золоторівки. З'єднавшись в один табір, поїхали Полтавчиною. Восени 1942 року наш табір недалеко від обласного центру оточили німці. Почалися стрільнина, всі від страху попадали на землю, а після стрілянини виявилось багато вбитих, в тому числі мої брат Шуря і сестра Тоня. Після цього п'ятирічні німці вишикували тих, хто залишився в живих, і повели в невідомому напрямку. Години через дві - три нас зачинили у величезному сарaiчику, там уже були незнайомі люди, як виявилось, євреї. Розгарячі фашисти взяли кілька дітей, роздягли їх наголо

і змушували танцювати, а тих, хто не ходів або плакав і кричав, жорстоко били ногами і прикладами, поваливши на землю. Озвірі німці взяли каністри з бензином і почали обливати сарai. У цей момент під'їхали мотоциклісти, вони щось ім сказали, ті побігли до машин і поїхали. Наші цигани побачили, що німці уже немас, і стали вибивати двері. Виламавши їх, всі заарештовані, які там були, кинулися, хто куди. Ночами ми пробиралися від одного села до іншого, роздягнені, голодні, благали сільських мешканців нагодувати нас і обігріти, бо ночі були дуже холодні, просили людей, що дали щось з продуктів та одягу, тощо може.

Переслідування та знищення ромів не припинялося аж до звільнення територій від фашистських окупантів, від нацистської нечисті. Дуже багато циган загинули у війні. Це були мирні жителі, які жили на землі, нікого не ображали і нікому не заважаючи. Так мені розповідала моя мама. Батька ми більше не бачили. Він загинув на фронти. І ми не знаємо, де він скили голову..." – згадає Тамара Миронівна.

А ось ще одна сповідь про воєнні роки, проведені в окупованій Україні. Її я записав у місті Мерефа Харківської області.

„Я, Іван Миколайович Храмов, народився 18 серпня 1928 року, в селі Капишівка Корсунського району, Ульянівська область. Народився в сім'ї циган. У 1930 році моя сім'я перекочувала жити в Україні: батько, мати і п'ятеро дітей. Під час окупації наша родина жила в місті Охтирка на Сумщині, де стояли табором.

Одного дня фашисти оточили наш табір і розстріляли всіх, у тому числі і моїх батьків, і братів, і трох сестер. Мені вдалося залишитися живим, тільки завдали тому, що я в цей час перебував у іншому місці, в селі, де підрబляв у сім'ї Хроленків. Коли я став збиратися у табір вони мене не відпустили, бо вже знали, що сталося з табором: ім розповіли сусіди, які були тоді неподалік. Понувши стрілянину, вони пішли подивитися, що там відбудовається, і побачили, як убивали ромів, як вони плакали і кричали. Злякавшись, що німци їх можуть помітити і теж розстріляти, вони швидко втекли до села і розповіли Хроленкам про те, що ци-

ганський табір повністю знищений. До закінчення війни українська сім'я пікувалася про мене, ховала, коли німці проводили облави і обшуки.

Після відходу німців біля на-шого села з'явився циганський табір, і я з хлопцями з села пішли подивитися, як вони весело співають і танцюють. У таборі я розповів свою історію, як залишився сам і як загинули мої близькі. Виявилося, що моє батько й матір знали в цьому таборі. Мені запропонували залишитися з ними, проте я сказав, що українська сім'я мене прихистила і ставиться до мене, як до рідного сина, тож маю по-прощатися з ними. Наступного дня я прийшов у табір разом із моїми приятелями українськими батьками. Поки вони не пerekоналися, що це хороши люди, мене не відпускали. Вони завели дружбу з цим табором і ходили один до одного в гості. Після того, як табір виконав свій договір із голостом про виготовлення і ремонт сільгоспін-струментів та іншої техніки, отримали збиратися в інші місці. Мої приятелі батьки дозволили іхати з ними. У таборі мені забрали до себе родина Нікіфора Калашникова.

Я дуже відчайний цим людям і українській родині, які врятували мене під час Другої світової війни, а також циганському табору, який мене прийняв як рідного. Післявоєнні роки були дуже важкі, часто доводилося голодувати, проте жили всі з надією на майбутнє, з надією на добре і щасливе, а головне, мирне життя. Так ми кочували до 1956 року, поки не вийшов Указ уряду про заборону кочівництва. Ми оселилися в місті Мерефа Харківської області, де живемо донині".

Ось такі історії. На превеликий жаль, всі ці свідки фашистських злодіянь не дожили до Великого свята – 65-річчя Дня перемоги, та вони залишили нам свої спогади, які не дадуть нам забути, що таке нацизм, що таке знищення народів і чим це може обернутися, якщо неофашисти прийдуть до влади.

Іван Матюшенко,
президент Харківського НКО
циган "Ромен",
віце-президент
Міжнародної ромської
організації "Кетане",
правозахисник – юрист,
генерал-майор Війська
козацького

РОМ-ПРЕС

Два нові проекти
у Словаччині
підтримуватимуть
зайнятість

25 безробітних району Свідник у східній Словаччині відбрані для теоретичного та практичного навчання, які запропонував ЄС, аби надати підтримку людям, які перебувають у соціальній ізоляції, а також створити на окремих підприємствах робочі місця для них. Фінансування на суму

175 000 євро піде на оплату викладачів, навчальні посібники, будівельні матеріали, інструменти, одяг і техніку безпеки, необхідні для різних професій. Серед них – робота помічників каменярів, теслярів та інших спеціалістів як перша ступінь в освоєнні то чи іншою професією. Проект називається: "Робота – це добре".

Аналогічний проект "Через освіту до ринку праці" здійснюватиметься і для 25 мешканців маргінальних ромських громад у

селі Варадка, що в сусідньому районі Бардіїв.

<http://ec.europa.eu>

**"Підпиши цей папір,
або помреш"**

Група ромських жінок в Чехії об'єдналася, щоб боротися за свої репродуктивні права.

Поштовхом до цього стали випадки насильної стерилізації. У вересні 1990 році Олену Горолову несподівано примусили підписати документ про стерилізацію, намагаючись штучно затримати пологи, сказавши: "Підпиши цей папір, або помреш". Вона підпісала й і відразу стерилізували.

За останні 40 років 90 тисяч ромських жінок в Чехії постраждали від стерилізації. Чимало з них залякають підписувати документи після цих нетрапомірних злочинів діл лікарів.

<http://www.tol.org>

**50 будинків
побудують
для мешканців
табору**

У Косово закладено фундаменти будинків, які стануть притулком для 50 ромських сімей з таборів Osterode i Cesminlug. Поштовхом до цього стало висловлювання урядовців на вищому

рівні про те, що Косово є домівкою для всіх і що це – початок кінця епохи таборів.

Посол США в Косово, Крістофер Делі, пообіцяв повну підтримку подібних проектів у країні. "Сьогодні – не час для слів. Сьогодні – час для дій, оскільки протягом останніх 10 років ми говорили про тяжкі умови життя ромської громади," – заявив він.

Представник ашкалів Егіпту Хабіб Хайділ подкував усім донорам цього проекту завдяки яким і було виділено 2,4 млн. доларів США на будівництво нових будинків для ромів Косово. **Доловід OBSE Broadcast**

ДО 97-Ї РІЧНИЦІ З ДНЯ СМЕРТІ

Михайло Коцюбинський з симпатією писав про ромів

Михайло Коцюбинський бара патіваса скрікардас пало рома

Минулого місяця відзначали річницю смерті видатного українського письменника, революційного демократа, громадського діяча Михайла Коцюбинського. Він відйшов у вічність 12 квітня за старим стилем (25 квітня за новим). Це сталося у далекому 1913 році.

Із творами видатного українського письменника кінця XIX – початку ХХ ст. (роки життя – 1864–1913) Михайла Коцюбинського ми знайомимося ще в дитинстві. Із спогадів людей, які були знайомі з ним, довдусмоємо, що Коцюбинський був шанованою людиною і бажаним гостем чи не в кожній хаті. Він шанобливо розмовляв з усма людьми – як з дорослими, так і з дітьми. З селянами поводився як рівний з рівними. Понад усе любив свою родину, дружину, дітей, природу.

„Був високоосвічененою людиною і читав дуже багато. Знав дев'ять мов – три слов'янські: українську, російську, польську, три романські: французьку, італійську, румунську і три східні татарську, турецьку та циганську”. Так написше у „Слопадах про М. Коцюбинського” (1913 рік) Володимир Михайлович Гнатюк, близький приятель письменника, відомий український фольклорист і етнограф, а в останні роки життя – дійсний член АН УРСР.

Нині М. Коцюбинського по праву називають письменником не тільки всеукраїнським, а й інтернаціональним. У своїх творах пером талановитого художника він відобразив те, що іде від глибин народу – фольклор, звичаї, традиції різних культур: української, молдаванської, польської, татарської, ромської та інших.

Наразі розповімо про один, на нашу думку, найкращий твір Михайла Коцюбинського – опо-

М. Коцюбинський серед робітників філоксерного загону в с. Каменча. Фото 90-х років XIX ст.

видання „Дорогою ціною”. Думка про написання цього твору виникла у Михайла Михайловича під час його перебування у Бескарбі, коли з 1892 по 1895 рік він працював на роботах зі знищеннем філоксер (хвороби виноградної лози). Тоді ж письменник більше ознайомився з побутом і звичаями ромів.

З художнього погляду, оповідання „Дорогою ціною” є одним з найкращих. Сам автор ставив його значно вище за інші ранні твори, відзначаючи, що в ньому є правда, не вигадана екзотика. Сюжетом стала історія кохання, яка обірвалася тільки тому, що молоді люди прагнули волі, а не бути підневільними кріпаками.

Зазвичай роми поселялися на

околицях сіл, рідше міст. Герой Коцюбинського – не виняток. Край битого шляху, яким селяни наднадумські спіл іздили у Галац, серед купи верб та поміж очеретами заховався циганський виселок. У ньому було всього-насілько три хати, які автор називає курниками. За своїм виглядом ці хатинки були низенькі, криві, зіпленині з глини, як ластів'ячі гнізда.

Тільки в одній жила сім'я стара циганка (імені не подано), автор зробив це свідомо, оскільки підкрайне, що у ромів жінка зазнає певної дискримінації), старий Гіца, його дочка Маріуза та затвіт Раду. Сра шкапа й біла коза – оцінить все інше господарство. Шоранка жінки запрягали у свою дволісінку гарбу маленку, худу й обізлу шкапину, забирали з собою пополоняни сакви і зализаючи у збиту зі старих дощок дерев'яну скриню, що слугувала замість васага у гарбі, й виїздили просити. Вони іздили сусідніми селами, жебрали, збирали, де яйце, де жменю муки чи кукурудзи, розшукували на смітниках брудній подерти ганчири і ввечері розладали все це по своїх місцях. Вечорами на висілку були танці, музики...

Читаючи твір, відчуваємо, що письменник проникся довір'ям та співчуттям до ромів: іхні побут, речі, рід занять, звички, традиції описані детально і з великою симпатією.

У 1958 році на кіностудії імені Олександра Довженка, за мотивами цього оповідання, режисером-постановником Марком Донським був знятий художній кінофільм „Дорогою ціною”.

Хто ж виконує у кінокартині головні ролі ромські ролі?

Головну роль старої циганки грає актриса Московського циганського театру „Ромен” Марія Василівна Скворцова. (Фото з книги І. Ром-Лебедєва „Від циганського хору до театру „Ромен“”). Марія народилася 1888 року в родині Хлєбникових у кочовому таборі, який прийшов до Москви. З цієї родини вийшли видом диригенти Хлєбникові,

з 1931 року графіня Марія Василівна Скворцова працювала в театрі „Ромен“. Їй було присвоєно звання заслуженої артистки республіки. Роль старої циганки була її останньою роллю.. Вона померла 1962 року.

Хочеться згадати ще за одного виконавця – актора, який грав роль цигана Раду. Сергій Шишков також актор Московського театру „Ромен“. Смагливий, чорнобривий, чорноокий, він і за кров'ю, і за духом, і зовні був, як то кажуть, найпершим ромом. Прекрасно грав на гтарі, мав чудовий голос, коли танцював, то робив це бліскуче, в старавинній манері, благородно, палько. Він був одним із кращих акторів, режисерів йому довіряли соціальні ролі, щоправда, не завжди позитивні...

Не можемо не виділити також гру акторки, яка виконує роль Маріуци – Ольги Петрової. Вона теж акторка театру „Ромен“. Її батьки прикручували до очей лиць Москви – селища Солом'яні Сторожки на початку 20-х років, де у 1925 році народилася майбутня головна герояня „Захоролі“ вона театром ще дівчинкою, коли вперше побуває у театрі „Ромен“. Батьки були проти вибору доньки. Та недарма її через запальні характер називали бешкетницею. Вона успішно пройшла перегляд у самого Михайла Михайловича Йоншина, який так сказав про Ольгу: „Ось яkal! Всі циганські біси так і лізуть з неї. Добра буде акторка!“

У театрі вона грала всі головні жіночі ролі: Земфіру, Кармен, Раду, Азу, Грушеньку, Олесю та багато інших.

За свою працю Ольга Петрова була нагороджена орденом „Знак пошани“ і удостоєна звання народної артистки Російської Федерації.

С. Шишков.

Зупинимося ще на такій деталі фільму – як ромка лкувала пораненого Остапа. Ми бачимо, як стара ромка варить зілля. З чого воно? Це – вербові прутки – єдине природне джерело, що містить аспірин. Коли плочки з деревя трохи підбити, потім заварити і прикладати до ран, то вони швидко загоюються. Роми здавна використовували цілющі властивості баґатьох рослин. Так режисери доповіли твір Михайла Коцюбинського, внесли ще одну гарну деталь в описание побуту ромів Бессарабії початку XIX століття.

Читаючи це чудове оповідання, відчуваємо, що видатний письменник зацікавився життям, побутом, звичками, традиціями ромів. Герої потрапляють у різні непередбачувані ситуації, які проявляються рисами їхніх характерів: волєлюбність, доварливість, оптимізм, стреміння допомогти людині, яка потрапила у будь. І як добре, що ці якості і в наш час притаманні ромському народу...

Олена Бойко

О. Петрова.

М. Скворцова.

Ніколай Бессонов

Міф про циганську єдність

Міф пало романо екгіпє

Румунські келдерари. Друга половина ХХ століття.

Уявя про те, що «циган - і в Африці циган», належить до розряду дуже стійких. При цьому самі цигани під час знайомства об'язково запитують, хто якої «нації». Тобто вони чекають відповіді, який це циган: серво, влах, ловар і так далі. У кожної «нації» є не тільки свій дialekt, а й різниця у звичаях, фольклорі, способах заробляти на житті.

Російські цигани склали чимало приказок, які відбивають розмаїття традицій усередині одного народу.

Каженосте народосте ех чи, роменде бут чиба (У кожного народу одна мова, у циганів - багато мов).

Із сербянесте роместе лач лава, те руссконеде роменде срамна лава (Що в цигана - сербія гарні слова, то в російських циганів - соромні слова).

Руско ром гитараса на розачепале, мадярко ром пе скрипка пилине. (Російський циган з

гітарою не розлучається, ма- дярський циган на скрипці пиле).

Кіткік рому, дакіткік звічай: кін невестенца торгинела, кін бес- платнес лэн чорла, кін приданы- еса от дела. (Скільки циганів, скільки звичаїв: хто нареченими торгуете, хто просто іх краде, хто з посагом відає).

Рома-мoldovani таргинена невестенца, ямаре рому - тільки гренац. (Цигани-молдавани тор- гують нареченими, наші цигани - тільки конями).

Хедир наречена те чорес, з, сир мoldovani, те бикнес (Кра- ще нареченою вкрасті, ніж, як мол- давани, купили).

І я ще підібрав для цієї статті найнеобразливіші приказки. Коли російські цигани міркували про охайність, про становище жінки в родині чи про способи заробітку, в їхній мові вертілося чимало ущипливих слів.

Після переходу на осільність цигани, які мешкають у великих містах, стали більше сплукавати-

ся між собою. Іхні побутові умови зблизилися. Проте і зараз існують відмінності в культурі. От вам сценка з життя: У сучасні Москви зустрілися на Великдені дві добре знайомі. Російська циганка звичаєм говорить "кримчачі": "Христе воскресе", а та ій у відповідь: "Аллах акбар". Розійшлися з обидвох. І зовсім дарма. Російські цигани - православні. Більшість кримських циган - мусульманни. Так склалася історія. За великим рахунком, різна релігійна належність не заважає "кримчакам" і "російським ромам" сплукуватися, разом сидти за святковими столами, чи - припустимо - спивати в одному ансамблі.

Однак, з іншого боку, скільки разів чув я від московських циган-християн недовірливу фразу на адресу "кримчаків": "Не на- шо Бога люди".

Отже, навіть за наявністю взаємної поваги у душі завжди запи- шається деяке відчуження.

Я думаю, і кожен погодиться, що це сталося тому, що вони багато сторіч дотримувалися різної віри, проживаючи в різних країнах. Цигани-католики з Німеччини і цигани-му- сульмани з Палестини чи Туреччини - це зовсім різні люди. Збоку важко зрозуміти, наскільки це сильне розходження. Якби в одне купе потя- га сили сучасний іспанський кало, палестинський дом і український серво, то вони навіть не зрозуміли би, що належать до одного на- роду.

Мало хто знає, що більшість ци- ганських народів давно втратили рідну мову. У цьому відношенні ситуація в країнах колишнього СРСР - виняток. Приміром, в Угорщині четверо циганів з п'яти говорять тільки угорською. Серед мов, на які міцно перейшли деякі етнографі, називмо румунський,

іспанський, арабський, таджицький, турець- кий, вірменський.

Життя в різних країнах відбилося не тільки на мові, релігії та звичаях. Різниця є навіть у зовнішності. П р и м о р е , англійські цигани після кількох сторіч змішанням шлюбів є світловолосими, а іноді й блакитноокими. А от у Болгарії, Італії чи Румунії на- слідки змішування із зорумилими

причин не так помітні.

Мені хотілося бы донести до читача думку про те, яким роздробленім є циганський світ. За великим рахунком, особливого інтелектуального зусилля тут не потрібно. Треба всього лише поширити на циган аналогію з уже відомими людьми спільнотами. Найчастіше я раджу згадати термін "спов'яні", яким об'єднують багато несхожих народів. Але є й інші "дахи", під якими уживаються люди з різними мовами. Близькі один одному - та даліко не єдині - "скандинави". Дуже строката мозаїка в "кавказці". Отож цигани тут не виняток.

Роз'єднанню дуже сприяє різний со- ціальний досвід. Коли цигани з'їжджаються на свої "веселі конгреси" чи

фестивалі народної творчості, им важко по- розумітися. У них різні проблеми.

Є держави, в яких цигани ста- ли заручниками етнічних конфліктів. Хіба мало страждають "доми". Ізраїль від сутінок між палестинцями та євреями? І хіба зі своєї публі проміняли тысячи циган колишньою Югославії свої

Англійська циганка. 1930-ті роки.

Іспанський циган. Кінець XIX століття.

Українські циганки-сервиці. 1930-ті роки.

Цигани-боша з Закавказзя. Фото другої половини XIX століття.

СПРОБИ ПЕРА

Проживет орхидея без дыханья дождя

ОРХИДЕЯ

Я себя не жалею. Я прощаю тебя!
Проживет орхидея без дыханья дождя.
Если боль не раздавит, значит, выживу я,
Значит, стану сильнее или буду не Я!
Или просто от острой боли умру,
Лепестки орхидеи опадут поутру.
Как же выйти из пекла, если нет уже сил?
Как же мне задержаться, если ты отпустил?

БАБОЧКА

Окруок сигареты слабо тлеет,
И в чашке на столе остывший чай.
Моя душа тобой еще болеет...
Набравшись сил, скажу тебе: ПРОЩАЙ!
Я, как свечи огарок на ветру.
От боли сердце жаждет умереть!
Как бабочка, летела я к костру,
Чтобы всегда одним тобой гореть!
Но ветер не успел мне нашептать,
Закат в порыве страсти дребезжал:
Как сразу не сумела я понять
Того, что ты, увы, меня не ждал!?

ОСТАНОВИ МЕНЯ!

Ты снова победил, поправь медали!
Я отступлю. Мне, знаешь, не впервый.
Я так мечтала... Но, увы, не ждали.
В судьбе твоей мою забрали роль!
Хочу уйти, но что-то крепко держит, -
Придуманные чувства греют душу,
Но теплится огарочек надежды...
Согреет он мое сердечко в стужу.
Позволь мне напоследок прикоснуться
К твоим губам горячими губами
И на мгновенье в счастье окунуться,
Запомнить все, что было между нами!

МЫСЛИ ГРЕШНЫЕ...

Когда-то вновь к тебе я прикоснусь...
И сердце так предательски заноет,
И нас обоих в миг охватит грусть,
И каждый вспомнит сладкое былое...
Когда-то твои губы обожгут
И голос дрогнет... Падая с обрыва,
Тебя я нежно за руку возьму.,
И будем вместе мы парить над миром!
Мы лишь во сне с тобою можем быть,
И этот сон запомнить мы спешим.
Мы внешне научились страсть тушить,
Но в мыслях, прости Господи, грешим!

Олена Дригола,
М. Суми

Шановні друзі! Продовжуємо публікувати поему Ліни Костенко "Циганська муз", розпочату в №№ 2 та 4 за 2009 рік, а також переклад її ромською нашого прекрасного поета Міхи Козимиренка

Циганська муз

Сережками трясти, співати гарно – й досить.
Панка приворожити, здутий когось – не гріх.
А літери писати – тебе никто не просить.
Поезія? Народ?! Ти що – проти своїх??!

Ми плем'я. Ми горох. Ми котимось по світу.
Там пригорща. Там жменя. А кореня – ніде.

Що з того, що той цар прославив Суламіту?
А де тепер той цар і Суламіта де?

Хапай своє життя, звірятко повногруде!
Розкручуй карусель цвітастих спідницічок!
Минулого нема. Майбутнього не буде.
Є скрипка, є життя. І ти на ній – сми-чок.

Зграй свою печаль, свою жагучу душу.
Прайди по цій землі і спід свій замети.
А там, а там, а там! Труснем циганську грушу –
та й буде урожай, ще сто таких, як ти.

Папуша, потону, розкурено та й годі.
Розвялося в стехах, такий солодкий дим.
Циганська доля там, у зоряній колоді,
і цим, і тільки цим народ твій невредим.

А ти нам – письмена. Премудрість алфавіту.
Ще, може, нам і плут, нажити мозолі?
Ми плем'я. Ми горох. Ми котимось по світу.
І тісно буде нам на клаптику землі.

Ще, може, й заснувати яку-небудь державу?
Який Циганоград, і зрошувати сади?
Атрамент свій розлив. Закинь перо, хай ржавіє
Задубу ти письмена, накличеш нам біди.

Спліт старих циган, покрітих сивиною, –
без букв і письма ніхто ще не вмер.
Якби у нас торна, якби ми ішли вінною, –
тоді б нам треба був і Флайві, і Гомер.

А так ми вільні, ми – ну, добре, конокради.
Неграмотні? – нехай. Розбещені – наїв.
Зате у нас нема відступництва і зради.
Від чого відступати? – від сонця, від степів?

І у нас ліси. Пісні з старовини, –
старе вино душі! Навіщо нам скрижали?
І що кому до нас? Кому і що мінні?
Ми – протяг золотий в історії держав.

Романі муз

Куч те бағас гіля, те тренскірес пікенца,
те хохавес е рас – безех да на баро.
А те чхіес гіля? Кон тут мантеп?
Беш мулко! Поезія? Роменге?! Со дильнія шеро?

Аме плем'ю гіріл. Родас е баҳт дро свето.
Кути адай, кути доїй. Дрома кхарен амен.

Сис екх гара тхагар. Патив Суламітаке...
Кай кані до тхагар? Суламіта – нане!

Піл пекстро жіле, е коліненца гара.
Сикав, сикав кругл дре кальора цоха!
Со сис – гара нане, те жакірес – нане-со!
Лаута си сир яг – кхел мек хачъон яхса!

Сикав о тангімос, пекіро ді ягаса.
Прожа геренца пхув те шпери куч шулав!
А со одой, одой... Романи баҳт ви-
пъяса, авена бут сир ту! На мерла годо лав!
Тирделас бут-бут берш Папуша е му-
льява: газделас дре маля тхув дасаво гудло.
Романи баҳт одой, кай си патря черг-
енца.
Далеса, дел-пе дя, романилє ждо.

Амене пільваря? Годо май алфабето?
Бутятир те шульос, пал плюго те пхірас?
Аме – рома-прап жівас кай кам дро свето.
Амене по екх тхан авела май пхарес

Гальов, камес інъке, соб те авел держава,
соб форо романо барья дре лулуда.
Да лена дро шеро! Папир де – схачъкрава!
Дел бавал дро веш – саро авела... дя.

Пхуре роменде пучх, парне сир чон баленца;
хідям бі лільварьен, со ленцир, на хумер.
Те тасавел о бокх, о марібे гаженца –
амецге б денас зор о Флайві те Гомер!

А дяке вольна сам. Не, куч е грен чорасас.
Мек, на сикле саре, любня по-паши, пхенен.
Не кай шунеса лав, со пекірі пхув бінаасас,
На парудым Девлес – да чергена жінен!

Амене си веша гіля пхуредденгре,
дре ленде зор, патив! Пре со е лільваря?
Конеске треба сам? Со ужіле авреці?
О тхав совнакуно сам дре істаря.

(Продовження у наступному номері)

Другий випуск веб-журналу „Свенко”

Дуйто віпуско веб-журналу „Свенко”

У минулому номері ми-повідомили про те, що в Інтернеті з'явився веб-журнал „Свенко” – для тих, хто цікавиться ромським мистецтвом.

У кінці квітня був опублікований другий випуск журналу. Колектив „Свенко”, а саме Петро та Валерій Янишеви, Ніколай Бессонов та Ліліт Мазіна, запропонував відвідувачам сайту статті про ромських артистів у роки Великої Вітчизняної війни, про артистку мюзиклу Дану Савельєву, а також про проблеми циганської естради.

Шанувальники ромського мистецтва побачили 25 відеоролів з танцями на сцені, в театрі, на свята і в кіно, включаючи довговічний запис дитячого свята, 18 відеоролів з циганськими піснями та романсами, 5 відеозаписів ромських скрипаль та піаристів.

Були в цьому випуску веб-журналу і дві галереї з фотографіями чоловічого костюма циган-келдерарів, фотознімків костюмів театру „Кхелібрар”, фотосесії костюмів Каті Плахотні, картина на галерії з портретами ромок та текстів творів відомих письменників, присвячені ромським музикантам.

Сюрпризом стала нова пісня циганського ансамблю „Свенко” – „Сережки-кольца“.

Всеукраїнський двотижневик газета „Романі Яг”

Реєстраційне свідоцтво серія КВ №5877 від 20.02.2002

Газета виходить за підтримки Міжнародного фонду «Відродження»

Редакція: шеф-редактор - Аладар Адам, менеджер-редактор - Евлія Навроцька, журналіст - Мирослав Горват, літературний редактор - Людмила Кудрявська, коректор - Любов Лівріц, комп'ютерна верстка - Роман Сивокон, програміст веб-сторінки - Степан Степнук.

Громадська редакція: Володимир Бамбука (м. Золотоніша), Рената Балог (м. Мукачево), Ніколай

Бессонов (м. Москва), Наталія Варакута (м. Донецьк), Надія Деметер (м. Москва), Микола Долоков (м. Одеса), Ласла Дюрі (м. Вінниця), Юрій Іванюк (м. Херсон), Марія Іванова (м. Чернівці), Юрій Корж (м. Київ), Олександр Міщеряков (м. Кременчук), Іван Матюшенко (м. Харків), Микола Юрченко (м. Львів).

Редакція не залишає позицію авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали. Помінки або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на „Романі Яг”

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: 88000, м. Ужгород, вул. Дунайського, 18, телефон (0312) 63-82-56, 66-81-56.

E-mail: romanii_yag@mail.ru; http://www.romaniiyag.org; romaniiyag.wordpress.com

Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13. Умовн. друк. арк. 2. Тираж 450. Зам. № 373

